

Knud Bro: Det er dog en besynderlig holdning fra socialdemokratiets ordførers side, at han kommer herop og siger, at tingene ligger, som de har ligget fra første færd, og hr. K. B. Andersen har allerede i sin store visdom tegnet det op, længe inden vi andre kom i gang, når man ved, at udvalget fortsat arbejder med disse ting, bl. a. på foranledning af hr. Camre, der har stillet en række spørgsmål, og at ministeren kommer til os på torsdag og svarer hr. Camre. Og så siger hr. Camre minsandten til os i dag, at han for længst har besluttet, hvordan det hele skal ende.

Hr. Camre skal være forsigtig og ikke gøre os til grin.

Hermed sluttede forhandlingen.

Lovforslagets §§ 1 og 2 og dets overgang til tredje behandling vedtoges uden afstemning.

Formanden: Jeg foreslår, at lovforslaget går direkte til tredje behandling uden fornyet udvalgsbehandling. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

Første behandling af forslag til lov om realkreditinstitutter.

(Lovforslaget (nr. 159) findes i tillæg A. sp. 3269, fremsættelsen i tidenden sp. 4237).

Lovforslaget sættes til forhandling.

Kampmann: Der er indledningsvis grund til at takke regeringen for, at man rent faktisk har taget lovforslaget om frivillige sammenlægninger af kreditforeninger og hypotekforeninger tilbage; det er jo helt åbenbart, at en eventuel vedtagelse af det foreliggende lovforslag vil overflødig gøre lovforslaget om de frivillige sammenlægninger. Men herudover er der ikke så meget at takke boligministeren for.

Det forslag, vi har til behandling i dag, synes ikke særlig gennemarbejdet; det er ret løst sammensat, og den manglende gennemarbejdelse har man så søgt at camouflere ved i ret vidt omfang at gøre lovforslaget til en

rammelov. Årsagen hertil er ikke vanskelig at finde. Der synes nemlig ikke at være tvivl om, at udviklingen er løbet fra lovforslaget i løbet af de uger, hvor det har været under udarbejdelse i boligministeriet.

Som bekendt bygger forslaget dels på realkreditkommissionens betænkning, dels på Kurt Hansen-rapporten, men de konklusioner, som realkreditkommissionens betænkning hviler på, ikke mindst aftalerne mellem de enkelte typer af realkreditinstitutioner, eksisterer jo ikke mere, efter at praktisk taget samtlige repræsentanter for de bestående kreditinstitutioner i en skrivelse til folketingets realkreditudvalg har tilkendegivet, at de føler sig løst fra de tidligere indgåede aftaler, efter at Kurt Hansen-rapporten med dens konklusioner, som regeringen i vidt omfang har tiltrådt, er fremkommet.

Det må vist også uden videre erkendes af alle, også af boligministeren, at en række af de forslag, som realkreditkommissionen er fremkommet med, krydses af forslag i Kurt Hansen-rapporten.

Der er også grund til at beklage, at lovforslaget om realkreditinstitutter først kommer til behandling i dag, den 14. april. Det blev fremsat den 13. marts, og der er således forløbet godt en måned, fra forslaget blev fremsat, til det er kommet til første behandling. En del af den tid, der er gået, er således frataget udvalgsarbejdet. Det betyder, at det kommende folketingsudvalg kun får godt 1½ måned til udvalgsarbejdet, og da lovforslaget er meget omfattende og har meget vidtgående konsekvenser, vil jeg allerede nu bede boligministeren om at tilkendegive, hvor meget dets gennemførelse i indeværende folketingssamling haster. Socialdemokratiets opfattelse er, at det ikke haster så meget, at man af den grund kan tilsidesætte et vidtgående udvalgsarbejde.

Den største fordel ved det nuværende danske realkreditsystem, som jo er enestående i verden, er, at man, hvis man opfylder de sikkerhedsmæssige krav, har ret til at få lån. Med regeringens lovforslag er denne ret beskåret i betydelig grad, nemlig til den almindelige kredit, mens retskriteriet ikke umiddelbart gælder for den øvrige kreditgivning. Man må have for øje, at man herved delvis fjerner et af de væsentligste argumenter for at fastholde den nuværende organisering af kreditsystemet i Danmark. Man har vel lov

[Kampmann.]

til at gå ud fra, at regeringen nøje har overvejet denne udvikling.

Som nævnt bygger forslaget dels på realkreditkommissionens betænkning, dels på Kurt Hansen-rapportens konklusioner. Denne tosidede baggrund har så igen medført, at man dels til belysning af enkelte problemstillinger tager realkreditinstitutterne til indtægt, når regeringens egen argumentation er svag — jeg tænker her på spørgsmålet om enhedsprioritering — dels polemiserer mod de samme institutter, når de ikke følger Kurt Hansen-rapporten i dens synspunkter.

Efter Kurt Hansen-rapportens fremkomst står vi i dag i den situation, at kommissionsaftalerne, som gik ud på at indrette den fremtidige realkredit med 2 lag og 2 slags institutter, er bortfaldet, og at realkreditinstitutterne stadig ønsker 2 lag, men med 3 slags institutter, hvorefter en stor del af rationaliseringen, som var formålet med kommissionens arbejde, er bortfaldet.

Socialdemokratiets principielle kritik af regeringsforslaget samler sig især om to forhold: for det første den manglende stillingtagen til forslaget om enhedsprioritering. Efter socialdemokratiets opfattelse synes der bortset fra de velerhvervede rettigheder ikke at være mange holdbare argumenter mod en enhedsprioritering. Man kunne måske som argument imod enhedsprioriteringen fremføre landbrugets særlige forhold, men det holder jo ikke i dette tilfælde, idet lovgivningen om landbrugets realkreditfond som bekendt ikke er medtaget i lovforslaget, hvorfor den nuværende ordning kører videre på dette område.

Der er også grund til at understrege, at sondaeringen — hvis man overhovedet skal opretholde en sådan sondring — mellem almindelig og særlig kreditgivning vil kunne opretholdes under et enhedsprioriteringssystem, således som det klart fremgår af en besvarelse til folketingets realkreditvalg. Til gengæld er de rationaliseringsmæssige og økonomiske fordele for låntagerne ved en enhedsprioritering åbenbare. Ved en enhedsprioritering vil der kun være brug for én vurdering, én låneforretning; ved ejerskifte vil der kun være tale om en enkelt rykningsforretning og en enkelt ændret tinglysning. Der vil kun være ét sted, hvor man skal indbeta-

le, hvilket er til lettelse både for låntageren og for de institutioner, der videreekspereder låntagningen, og hvis det går galt for låntageren, vil der ved en mulig tvangsauktion kun være ét prioritetsinstitut, hvis interesser skal varetages.

Men som nævnt vil en enhedsprioritering også være billigere. For det første vil der være brug for færre realkreditinstitutter med dertil svarende administrationsomkostninger, og for det andet er det klart dokumenteret, at større lån er billigere i administration pr. 1.000 kr. end en række mindre lån.

Som konklusion gælder det for socialdemokratiet, at vi har stor sympati for tanken om enhedsprioritering, og at vi vil arbejde for denne tanke i udvalget. Vi har håb om, at det skulle være muligt at få andre partier med på samme tanke, idet der efter vores opfattelse ikke ligger mere snævre partipolitiske overvejelser bag ønsket om at indføre enhedsprioritering, men alene ønsket om en rationalisering og en billigørelse for låntagerne.

Det andet hovedspørgsmål er de kommende realkreditinstitutters ledelsesforhold. Også her er regeringens forslag overordentlig løst markeret. Så vidt jeg kan se, vil der inden for et realkreditinstituts interessesfære være 4 interessegrupper repræsenteret: låntagerne, långiverne, de ansatte og samfundet. Såfremt man kan være enig i, at disse fire interessegrupper er dækkende, bør de også repræsenteres i ledelsen. Hvorledes dette nærmere skal ske — altså spørgsmålet om valgforsamlinger og valgmetoder, valglængder osv. — vil det være rimeligt at behandle i udvalget. Men jeg så gerne, at boligministeren allerede på indeværende tidspunkt kunne tilkendegive sin principielle holdning til ledelsesstrukturen i de fremtidige realkreditinstitutter og herunder besvare, om det ikke er rigtigt, at der er disse fire interessegrupperinger, som bør repræsenteres.

I det hele taget er samfundsinteressen for realkreditinstitutternes virksomhed meget lidt omtalt i lovforslaget. Det er dog en kendsgerning, at realkreditinstitutterne, ikke mindst i de senere år, med deres virksomhed har spillet en uhyre rolle for pengepolitikken og dermed for den økonomiske politik. Under hensyn til, at den til enhver tid siddende regering må være ansvarlig for den økonomiske politik, og at det derfor må

[Kampmann.]

være rimeligt at forsyne regeringen med de nødvendige midler til varetagelse af regeringens pengepolitiske interesser, savner man en klar tilkendegivelse om, hvorledes regeringen tænker sig dette problem løst. Vi har i de senere år, ret traditionelt i virkeligheden, alene grebet ind over for realkreditinstitutternes virksomhed af samfundsgrunde, når skaden var sket eller var ved at ske. Det forekommer væsentlig mere hensigtsmæssigt, at regeringen disponerer over midler til at gribe ind, før skaden er ved at ske, hvilket vil kunne gøres ved en direkte repræsentation for den myndighed, som er ansvarlig for pengepolitikken her i samfundet.

Jeg skal afslutningsvis behandle 3 mindre spørgsmål. I lovforslagets paragraffer, særlig § 9-17, er Kurt Hansen-udvalgets konklusioner om lånegrænser og lånetider indarbejdet. Socialdemokratiet har ved en tidligere behandling i folketinget af regeringens forslag af 9. december sidste år tilkendegivet sin betænkelighed ved at følge Kurt Hansen-rapportens forslag, og jeg skal da blot henvisе til de tidligere af socialdemokratiet udtrykte betænkeligheder herved.

Såfremt regeringspartierne ikke kan medvirke til, at samfundsinteressen repræsenteres direkte i bestyrelsen eller repræsentantskabet, rejser spørgsmålet sig om at skærpe tilsynsvirksomheden med de kommende realkreditinstitutter. I denne forbindelse kan der også rejses spørgsmålet om det principielt heldige i, at denne tilsynsvirksomhed finansieres af de institutter, over for hvilke tilsynet skal gælde. Jeg vil også gerne her ved første behandling efterlyse boligministerens holdning til dette.

Det er glædeligt at se, at systemet med kreditforeningsrepræsentanterne som medlemmer af de styrende organer efter regeringsforslaget tænkes opgivet. Det er en klart uheldig dobbeltplacering, der heller ikke findes i hypotekforeningerne og reallånefondene. Særlig uheldigt har forholdet været med den ofte meget betydelige honorering af stillingerne som kreditforeningsrepræsentan-

ter, således som vi har set det i de senere år, hvilket som bekendt har givet anledning til ofte meget vidtgående og usmagelige valgkampagner. Regeringen foreslår en afviklingstid af denne ordning på 15 år. Der må sættes et spørgsmålstejn ved, om man ikke ved fastsættelsen af denne 15 års periode har været lige large nok.

Som det blev fremhævet i indledningen, vil kun et meget grundigt udvalgsarbejde kunne udfylde mange af de tomme rammer, som lovforslaget angiver. Hvis vi ikke får dette meget grundige udvalgsarbejde, vil en forsvarlig behandling af lovforslaget næppe kunne ske. Jeg vil derfor til slut opfordre boligministeren til at angive, hvor hastende han anser lovforslaget for at være, således at vi undgår at få et makværk ud af en lovgivning, som har en meget stor samfundsmæssig betydning.

Knud Østergaard: De bemærkninger, som jeg ved førstebehandling af dette lovforslag på mit partis vegne skal fremsætte, vil ikke være meget belastende for det høje tings tid.

I efteråret, da boligministeren fremsatte lovforslagene nr. 61, 79, 80 og 81, udtrykte jeg mit partis opfattelse af principperne i realkrediten. Denne opfattelse har jeg stadig, og det vil derfor være unødvendigt at gentage den her, hvor de omtalte lovforslags indhold er henført til et enkelt, samlet lovforslag.

Det blev dengang betonet, at det konservative folkeparti var åbent for forslag og ideer. Lad mig sige, at en sådan åbning fortsat er til stede. Dengang udtalte jeg betænkeligheder på visse områder, og jeg indskød nogle betragtninger om nye låneformer. Disse ting er allerede taget op under den forudgående udvalgsbehandling, som nok er den rigtige facon at angribe slige ideer på. Jeg mener derfor ikke, det vil tjene formålet at fremkomme med mere udadvendte gentagelser.

Vi har bemærket, at hvad angår fusioner samt lånegrænser og løbetider, har ministeren opretholdt samme udspil som i efteråret,

[Knut Østergaard.]

og så vidt vi er underrettet, ligger der hovedsagelig en samlings- eller forenklingstanke i initiativet til på nuværende tidspunkt at lade de hidtil gældende bestemmelser for de forskellige områder finde deres plads i én lov. Enhver kan godt tage en sådan rationaliseringstendens, og det konservative folkeparti danner i så henseende ingen undtagelse.

Vi hilser også med tilfredshed den tredeling af magten, som lovforslaget er udtryk for, ligesom vi kan tilslutte os ministerens forslag om den måde, på hvilken bestyrelsespladserne skal besættes i det enkelte institut.

Må jeg om lovforslagets baggrund erindre om to regeringers udspil til eksperter. Deres svar foreligger, og den politiske konklusion i oplægget her kan vel betragtes som en mellemproportional mellem de to ekspertgruppers indstillinger. Jeg har været inde på rationaliseringstendensen; men udelades skal ej heller ubalancen på kapitalmarkedet. Der må bringes overensstemmelse mellem på den ene side opsparring og på den anden side investering og forbrug. Derfor skal den stramning, som ligger i forslagens bestemmelser, også ses i relation til øvrige foranstaltninger, som enten er sat i værk på det økonomiske område eller vil blive det. Det er givet, at sligt vil gøre ondt såvel i erhvervs- som i forbrugssektoren. Det er mit ønske, at det ikke kommer til at gøre mere ondt end nødvendigt, at overgangen til den nye tilstand kan blive lempelig, og at alt muligt hensyn tages til de produktive investeringer. Jeg vil tro, at foruden at betyde en bedring i den økonomiske situation vil stramningen betyde en vækst i den ønskelige spredning ud over landet af erhvervslivets investeringer; ikke mindst industrien, tror jeg, vil i den nye situation vide at udnytte de muligheder, som egnsudviklingsloven giver. Det kan betyde nye arbejdspladser i de dele af landet, hvor der er brug for arbejdspladser, det kan betyde en lettelse i hovedstadens boligsituation og for mange andre af de problemer, som væksttempoet i hovedstadsregionen har ført med sig.

Tilbage står imidlertid hos mit parti den opfattelse, at nok skal vi optræde resolut, men vi skal også vide at træde varsomt. Ministerens lovforslag, hans bemærkninger og fremsættelsestale er udtryk herfor. Med det in mente kan jeg anbefale på det konservati-

ve folkepartis vegne og tilsige en velvillig udvalgsbehandling.

Ib Thyregod: Fra den sidste tid foreligger der jo et omfattende materiale vedrørende realkreditens forhold. Jeg tænker her i særlig grad på den store betænkning fra realkreditkommissionen og endvidere på betænkningen fra Kurt Hansen-udvalget. En række af realkreditens folk, medlemmer af institutionernes direktioner og bestyrelser, har været samlet i realkreditkommissionen med professor Kjeld Philip som formand og har behandlet en række af de spørgsmål, som er omfattet af det lovforslag, som her foreligger. På grundlag af et særligt kommissorium har Kurt Hansen-udvalget arbejdet med spørgsmålet om lånegrænser og løbetider, og dette har givet anledning til de lovforslag, som tidligere er fremsat her i folketinget.

Det er jo ikke første gang, vi her i folketinget i de senere år beskæftiger os med realkreditens forhold. I 1964 havde vi et lovforslag fremme, der i særlig grad vedrørte hypotekforeningernes forhold. Spørgsmålet om hypotekforeningernes afgrænsning i forhold til hinanden, hvor mange hypotekforeninger der skulle være, og hvorledes de nærmere skulle afgrænses, blev afgjort ved denne hypotekforeningslov fra 1964, og tiden er nu altså kommet til at se ikke alene på hypotekforeningernes forhold, men på realkreditinstitutterne under ét, og det vil altså sige kreditforeninger; hypotekforeninger og de såkaldte tredjeprioritetsinstitutter. Det eneste af disse institutter, som ikke er med i dette lovforslag, er Dansk Landbrugs Realkreditfond.

Som det allerede har været nævnt, har det foreliggende forslag karakter af en rammelov, og jeg synes i og for sig, det er tilfredsstillende; at det er sådan, fordi man så overlader det til de enkelte foreninger nærmere at udforme bestemmelserne, således at de passer bedst til den særlige struktur, som den pågældende forening har. Alt for detaljerede bestemmelser på en række områder gør det vanskeligt at tage de individuelle hensyn, som der kan være grund til at tage for den enkelte forening. Det er altså rimeligt, at der er tale om en rammelov, og det er også rimeligt, at man samler bestemmelserne fra kreditforeningslov, fra hypotekforeningslov og fra de øvrige love i en enkelt lov; det er lov-

[Ib Thyregod.]

mæssigt set en fordel at forenkle systemet på den måde, der her er tale om.

Kredit- og hypotekforeningerne er jo noget specielt dansk. Hvis man studerer bøger om realkreditsystemer i andre lande, vil man se, at det er et specielt dansk system, der her er opbygget, og som har rod tilbage i tiden, helt tilbage i 1850erne. Tredjeprioritetsinstitutterne er jo ret nye, men kredit- og hypotekforeningerne går mere end 100 år tilbage i tiden. Det, som er interessant, når man ser på kredit- og hypotekforeningerne, er jo, at de er opbygget på demokratisk måde, på samme måde som f. eks. andelsforeningerne er det, og således at det er låntagerne, der i virkeligheden ejer disse foreninger; det er debitorernes foreninger, der her er tale om. På denne måde er de bygget demokratisk op, og denne opbygningsmåde for disse foreninger har igennem den tid, der nu er gået, i virkeligheden virket fuldt ud tilfredsstillende, således at der gennem disse institutter er udført et værdifuldt arbejde. Dette betyder dog ikke, at man ikke kan se på spørgsmålet om forenkling og rationalisering også inden for dette område, og at man ikke også fra lovgivningsmagtens side må medvirke hertil.

Det spørgsmål, som man naturligvis kunne rejse, er: hvordan er kredit- og hypotekforeningernes stilling til den udvikling, som vi har set i de senere år? Hermed tænker jeg navnlig på det forhold, at kredit- og hypotekforeningsobligationer må sælges med et betydeligt kurstab, og at den effektive rente derigennem bliver højere. Det er klart, at denne udvikling heller ikke er rimelig set fra realkreditinstitutternes side, men på den anden side er det ganske givet, at den har årsager, som det ligger helt uden for institutternes mulighed at gribe ind i, det er simpelt hen et spørgsmål om omfanget af byggeriet, navnlig omfanget af boligbyggeriet, i takt med den internationale udvikling på rentemarkedet. Det er det, som er baggrunden for den kursudvikling, som vi har set.

Realkreditkommissionen har nu igennem nogen tid arbejdet med disse problemer og har ud fra et forenklingssynspunkt stillet forslag om, at der sker en ændring af det nuværende system, som jo består af tre lag, til et tolagssystem. Det, som var tanken fra realkreditkommissionens side, var, at de to lag skulle være kredit- og hypotekforeninger-

ne i første lag og tredjeprioritetsinstitutterne i andet lag, og efter det forslag, som forelå fra kommissionen, skulle lånegrænsen mellem disse to lag være $66\frac{2}{3}$ pct. Der er nu sket dette, at vi i mellemtiden, for så vidt allerede lidt inden realkreditkommissionen afgav betænkning, har fået de nye lovforslag på grundlag af Kurt Hansen-udvalgets betænkning, hvor man sondrer mellem almindelig og særlig realkredit, den almindelige realkredit, hvor lånegrænsen er 40 pct., og den særlige realkredit, der ligger ud over de 40 pct. Dette har, som medlemmerne af realkreditudvalget vil vide, medført en henvendelse fra hypotekforeningerne, bortset fra en enkelt, og tiltrådt af de øvrige realkreditinstitutter, som har erklæret, at de må nu være frit stillet med hensyn til de fusioner, der har været på tale i kraft af arbejdet inden for realkreditkommissionen. Man har i stedet ønsket at gå ned i andet lag og yde lån tilsvarende de nuværende tredjeprioritetsinstitutter. Fra de øvrige realkreditinstitutters side har man tilsluttet sig dette, men har sagt, at man i så fald ville finde det rimeligt, at der blev tale om en forhøjelse af 40 pct.-grænsen til 50 pct. Jeg skal ikke her tage stilling til dette spørgsmål. Forholdet er jo simpelt hen dette, at der i regeringens forslag og også i 40 pct.-reglen ligger en økonomisk stramning, som er ønskelig set fra regeringens side, og det må være rimeligt at opretholde en sådan stramning. Om man så kan forhandle om andre løsninger, vil udvalgsarbejdet vise.

Såfremt den af realkreditinstitutterne foreslåede tolagsordning gennemføres, er det vel givet, at der også bliver tale om fusioner, men på en anden måde, end det hidtil har været forudsat. Det vil dog være rigtigt, at man fra realkreditinstitutternes side nu afventer lovforslagets gennemførelse i folketinget, inden man tager endelig stilling til spørgsmålet om fusioner mellem realkreditinstitutterne indbyrdes; det er jo også således, at det lovforslag, som tidligere er fremsat her i folketinget, nu er taget tilbage, hvilket vil sige, at nu er det realkreditlovforslaget og dets bestemmelser, som skal finde anvendelse på de foreliggende fusionsspørgsmål.

Jeg skal beskæftige mig med et par enkelte problemer i forbindelse med lovforslaget og herunder bl. a. sige, at jeg finder det rimeligt, at ikke alene låntagere, men også obliga-

[Ib. Thyregod.]

tionsejere, således som det forudsættes i lovforslaget, får en vis indflydelse på den kommende ledelse af disse foreninger. Jeg finder det også rimeligt, at der sker en adskillelse af lånudmålingen og den indstillende beføjelse fra ledelsesfunktionen, således som også realkreditkommissionens flertal har givet udtryk for det. Det er et spørgsmål, om direktionens beføjelser, således som de er anført i lovforslaget, er helt rimeligt udformet, men det kan man jo se nærmere på i udvalget.

I § 9 nævnes spørgsmålet om stats og kommuners låneadgang. Jeg kan her henvise til den skrivelse, som er udsendt af Danmarks Nationalbank den 24. marts, hvor man allerede på nuværende tidspunkt i forbindelse med realkreditinstitutterne har foretaget indskrænkninger over for stat og kommuner med henblik på en række offentlige byggerier: rådhus, kommunale administrationsbygninger, sygehuse, skoler, biblioteker, haller, sportsanlæg osv., og har sagt, at realkreditlån kun kan gives til nyt boligbyggeri, plejehjem, børneinstitutioner o. lign. Det er det, som nu videreføres gennem lovforslagets § 9.

I § 11 nævnes forhåndslåne. Her er det således, at der har været konstateret visse misbrug af forhåndslånmuligheden, som jo nok reelt er stoppet, og derfor har man taget konsekvensen af det i lovforslaget og helt ophævet adgangen til forhåndslån.

I § 17 nævnes dog forskellige former for lån ud over de nuværende annuitetslån, nemlig serielån, som der er mulighed for, jfr. bemærkningerne, de såkaldte trappelån, rentetilpasningslån og kontantlån og indekslån. Med hensyn til indekslån, eller de såkaldt pristalsregulerede obligationer, kan det være naturligt at se på resultatet af bl. a. Glådsaxe-projektet og så i øvrigt overveje spørgsmålet om — der ligger jo en betydelig interesse her — hvorvidt sådanne lån skal kunne gennemføres eller ej.

Socialdemokratiets ordfører, hr. Kampmann, nævnte spørgsmålet om enhedsprioritering. Jeg skal om dette blot sige, at realkreditkommissionens flertal jo går ind for, at der ikke gennemføres enhedsprioritering, men at man gennemfører et tolagssystem. Jeg tror også, man i nogen grad overdriver betydningen af en enhedsprioritering og den billiggørelse af administrationen, der

herigennem vil kunne ske. Det må vel være rimeligt, at man gennemfører tolagssystemet med de besparelser, der i så fald er tale om, og eventuelt på længere sigt arbejder videre med spørgsmålet med henblik på en enhedsprioritering. Det vil næppe være muligt på grundlag af de oplysninger, vi har, på nuværende tidspunkt at gennemføre en enhedsprioritering, men jeg vil altså ikke afvise, at der kan arbejdes videre med disse spørgsmål.

Med disse bemærkninger skal jeg tillade mig at anbefale det foreliggende lovforslag.

Grethe Philip: Da mit partis ordfører i denne sag, hr. Niels Helveg Petersen, er forhindret i at være til stede i dag, skal jeg på mit partis vegne og i hans sted gøre nogle bemærkninger til det foreliggende lovforslag.

Der er to hovedspørgsmål i det lovforslag, der her er til behandling, nemlig dels spørgsmålet om realkreditens fremtidige struktur, dels spørgsmålet om lånegrænser og løbetider. For begge hovedspørgsmåls vedkommende foreligger der udførligt baggrundsmateriale. Hvad strukturspørgsmålet angår, har vi realkreditkommissionens betænkning, og hvad løbetider og lånegrænser angår, desuden Kurt Hansen-udvalgets rapport.

De tre lovforslag, som boligministeren fremsatte i december måned i tilknytning til økonomiministerens redegørelse af 9. december, var udtryk for regeringens foreløbige konklusioner vedrørende løbetider og lånegrænser. I folketingets realkreditvalg har vi allerede i nogen tid haft anledning til at drøfte disse spørgsmål. Regeringen har indarbejdet disse konklusioner i det lovforslag, der her er til behandling, og som skal danne grundlag for den fremtidige struktur. Herved bortfalder de tre lovforslag fra december.

Der er i det radikale venstre tilfredshed med, at lovgivningen vedrørende den organiserede realkredit nu samles i én lov. Det er i sig selv en tiltalende forenkling, som falder godt i tråd med lovforslagets øvrige bestræbelser, som er at modernisere og ajourføre realkreditens forhold. Spørgsmålet er, hvor langt man i denne omgang bør gå. Meget kunne tale for at overgå til den såkaldte enhedsprioritering, der ville indebære fordele ikke mindst for låntagerne, som herved kunne nøjes med at henvende sig et enkelt sted. Et mindretal i realkreditkommissionen

[Grøtho Philip.]

har foreslået, at man straks tog dette skridt, medens flertallet på trods af principiel sympati for tanken dog har ment, at man burde køre videre med flere typer af institutioner med hver deres særlige opgaver.

I det radikale venstre er der ingen principielle indvendinger imod tanken om enhedsprioritering. Hvis det under sagens videre behandling alligevel skulle vise sig at være betænkeligt at gå så vidt i denne omgang, må det være et hovedsynspunkt, at lovgivningen indrettes således, at man kan arbejde heni mod en enhedsprioritering.

Det foreliggende lovforslag bygger på en tolagsordning, hvor kredit- og hypotekforeninger varetager første lag og reallånefondene tager sig af den sekundære långivning. Dette er også i overensstemmelse med flertalsindstillingen i realkreditkommissionens betænkning.

I en skrivelse fra realkreditinstitutionerne af den 2. marts til boligministeren har man anbefalet en anden tolagsordning, nemlig en ordning, hvorefter kreditforeningerne alene skulle varetage långivningen i første lag, medens hypotekforeninger og reallånefonde skulle konkurrere om andet lag. Baggrunden herfor er forslaget om opdelingen i såkaldt almindelig og særlig realkredit, hvor løbetidene for den almindelige realkredit er længere end for den særlige realkredit, der, som navnet antyder, skal ydes som formålsbestemte lån.

Efter realkreditinstitutionenes forslag skal grænsen mellem almindelig og særlig realkredit falde sammen med grænsen mellem første og andet kreditlag. Teknisk er det vel ingen nødvendighed, at der er et sådant sammenfald, men det kan ikke nægtes, at det ikke mindst for publikum vil være en forenkling. Med dette forslag kan man sige at der sker en direkte sammenkædning af de to hovedspørgsmål, idet strukturspørgsmålet og lånegrænser og løbetider løses efter samme retningslinjer.

Realkreditinstitutionernes forslag bygger på, at grænsen mellem almindelig og særlig realkredit og mellem første og andet lag skal ligge på 50 pct. Herved vil der ske en vis svækkelse af den stramning i lånevilkårene, som er tilsigtet med regeringens lovforslag af 9. december, hvis formål bl. a. er at tilvejebringe en bedre balance på obligations-

markedet til gavn for den fremtidige kursudvikling. Det må for det radikale venstre være et hovedsynspunkt, at man under den videre behandling fastholder dette sigte, således som også boligministeren har givet udtryk for det i sin fremsættelsestale; men hvis der inden for rammerne af denne nødvendige stramning kan ske en tilpasning til de synspunkter, som realkreditinstitutionerne har fremlagt, vil vi kunne hilse det med glæde. Det bliver en hovedopgave i det fortsatte udvalgsarbejde at undersøge, om dette er gørligt.

I udvalget må vi også indgående drøfte, om der er behov for nye låneformer. Jeg tænker især på de særlige indeksobligationer, som vismændene har ytret stor sympati for. Hovedtanken med indekslånene er at undgå de store kurstab og derved undgå det meget høje begyndelsesleje i nybyggeriet. Der er i det radikale venstre sympati for denne tanke. Begyndelseslejen i nybyggeriet kan også tænkes nedbragt f. eks. ved henstand for særlige lån. Umiddelbart må man nok tvivle på, at det er muligt på én gang at overgå til indeksobligationer som finansieringsform for en meget stor del af byggeriet; dertil er der indtil videre for mange uafklarede problemer omkring denne lånetype. Men hovedtanken er umiddelbart så tiltalende, at den fortjener en grundig undersøgelse.

Jeg skal på det radikale venstres vegne anbefale det foreliggende lovforslag, som danner et godt grundlag for videre forhandlinger i folketingsudvalget.

Ømann: Midt i udvalgsarbejdet og på et sent tidspunkt, må man vel nok have lov at sige, kommer dette lovforslag. Det er dels en gentagelse af tidligere tanker, nemlig bestemmelse om lånegrænser og stramning af afdragstiderne — disse forslag, som efter regeringens opfattelse skulle tjene til at indskrænke obligationsmængden og derved støtte kurserne. Men tillige er lovforslaget en opsamling af visse synspunkter i realkreditkommissionens betænkning og angiver altså rammerne for kreditinstitutionernes virke.

Det er dog lidt kedeligt at måtte konstatere, at lovforslaget vel allerede er forældet; som det tidligere er sagt, er udviklingen vel løbet fra det. Forhistorien til det er vel, at hypotekforeningerne eller i hvert fald de fem af de seks ikke kunne acceptere de forslag,

[Ømann.]

der var inspireret af Kurt Hansen-udvalgets arbejde, de mente, at de kom i klemme, hvis grænsen for den almindelige realkredit skulle presses ned under 40 pct., og at de derved ville blive overflødiggjort. Det er egentlig ejendommeligt, at resultatet bliver, at så slutter man sig til den anden ende af spektret og vil konkurrere med reallånefondene om de sekundære pantér. Det er dog et stærkt argument for fusion, at en virksomhed, man hidtil har udøvet, ikke har nogen selvstændig begrundelse.

Der er jo den forskel, fra da vi sidst talte om realkredit, at dengang havde vi udsigt til, at der ad frivillighedens vej skete meget vidtgående forenklinger og fusioner. Men de fusionstanker, som kunne gøre boligministeren optimistisk, hvad angår forenkling, og som kunne få hans lovforslag til at ligne en reform, er jo aldeles kuldkastet. Det siges i brevet af 2. marts til boligministeren fra realkreditinstitutternes stående fællesudvalg, at de oprindelig forudsatte fusioner ikke gennemføres, men, tilføjes det trøstende, fusionstanken er dog ikke opgivet. Hvad jeg kan læse ud af det, er, at forenklingen kan vi nu kigge langt efter, hvis den skal overlades til institutternes forhandlinger; institutterne siger nemlig, at de føler sig efter lovforslagene af 9. december fuldstændig frit stillet, og så kommer de med nye forslag. Institutterne går ud fra, at Kurt Hansen-udvalgets sondring mellem almindelig realkredit og særlig realkredit skal opretholdes. Men man griber her til og vil så have, at denne sondring skal slå igennem også i institutionsopbygningen, så at de oprindelige kreditforeninger helliger sig den almindelige realkredit, hvor grænsen dog skal forhøjes fra 40 til 50 pct. — denne lejlighed benytter man — og hypotekforeningerne og reallånefondene skal så tage sig af belåningen herudover som udstedere af sekundære prioritetslån.

At man kan gribe til her, bygger jo på regeringens accept af en tolagskreditordning. Jeg forstår ikke denne accept, og jeg skal senere gøre et par bemærkninger om det, men det må dog vist indrømmes, at disse forslag fra institutternes side, fra de stående fællesudvalgs side, ser enklere ud end boligministerens hidtidige oplæg, hvis man skal have en tolagsordning. Man opnår derved helt ensartede principper for udstedelsen af

førsteprioriteter og for det, der kaldes almindelig realkredit, så jeg kan for så vidt godt forstå, at boligministeren stiller sig åben over for tankerne og er villig til at forhandle. Men når jeg ikke kan være særlig begejstret for disse nye tanker, hænger det sammen med, at der stadig væk ikke er tilvejebragt argumenter for at opretholde to kreditlag, for det må vist forudses, at hvis kreditforeningerne får deres vilje, ja, så er tolagsordningen cementeret for en ret uoverskuelig årrække. Institutterne har haft svært ved at finde deres egne ben; det kan man se af de forhandlinger, der er foregået. Der har været en kamp for at overleve. Selv om der ikke kunne påvises nogen fornuftig funktion for en institution, ja, så har man altså alligevel ment, at institutionen skulle bevares. Men boligministeren har åbenbart heller ikke haft det lettere.

I dag slås det utvetydigt fast i bemærkningerne i fremsættelsen, at ét kreditlag er det eneste rigtige. Det slås oven i købet fast, at regeringen ønsker ét kreditlag. Og så går man ind for, og så stiller man forslag om det modsatte. Det må der da være en begrundelse for. Det er der også. Kommissionen har sin begrundelse. Den går ud på, og det fortjener et citat, at når man ikke har kunnet nå frem til at få et flertal i realkreditkommissionen for en enhedsprioritering, ja, så hænger det navnlig sammen med, at kommissionen ikke har ment at kunne se bort fra den nuværende historisk betingede institutionelle og organisatoriske opbygning af realkreditinstitutterne. Det er jo en meget fin formulering. Så vidt kommissionen. Begrundelsen er lidt tynd og argumentet intet værd. Det kan vel oversættes til på jævnt dansk: vi synes nu, vi skal beholde vore gode gamle institutter og de hermed forbundne forskellige veletablerede fordele.

Men så regeringen da, der så brændende ønsker sig ét kreditlag og i fremtiden vil kæmpe for det, som der står i bemærkningerne. Hvad begrundes den sit tolagsforslag med? Simpelt hen med at realkreditkommissionen, som ingen argumenter har, ikke kan gå med til ét lag, og så hives endvidere frem, at noget sådant ville nødvendiggøre, at reallånefondenes tilknytning til bankvæsenet begrænsedes eller bortfaldt. Det sidste er måske nok interessant, og jeg synes, det fortjener videre overvejelser i udvalget. Men det er altså dette, der angives som den

[Ømann.]

afgørende hindring for, at regeringen ikke evner at gøre det; den så gerne ville.

Jeg kan ikke lade være med igen at filosofere over: hvad er det for et hundeslagsmål, der foregår mellem de mange kreditinstitutter, hvilke realinteresser er det, der brydes her? Er det personposter? Er det forsørgelsesproblemer ved nedlæggelse? Er der person- og lokalhensyn blandet op i disse åbenbart uhyre vigtige spørgsmål om lånegrænser på 40 eller 50 pct.? Må jeg så spørge: hvad er det, der får ministeren til at vige tilbage for at ændre reallånefondenes stilling og deres status? Har bankerne virkelig så store interesser i forbindelse med at røgte den samfundsopgave, som det er at udstede disse lån, at det er meget vanskeligt at ændre statutterne? Det er da en ganske rimelig skik at forhandle med de berørte, når man vil ændre forhold, der angår dem. Men der er da grund til at anføre, at forhandlingerne så må dreje sig om, hvordan man i fællesskab kan lave et realkreditsystem, der er moderne og det bedste for samfundet. Argumenterne må ikke styres af institutionernes kamp mod overflødiggørelse, hvor man strides for at opretholde kategorier af udlånsinstitutter, der ikke har anden særlig funktion end at være bærer af et særligt navn.

Vi har nu et lovforslag foran os, som vi egentlig ikke behøver at tage stilling til, for boligministeren står jo ret svagt på hovedpunkterne i det, idet han tilkendegiver sin villighed til at drøfte kreditforeningernes ændrede tanker. Der kan også komme andre tanker langs ad vejen, der er jo udvikling på dette felt, og vi ved ikke, hvordan denne sag vil ende, for man har altså valgt stadig at lade kreditinstitutterne og reallånefondene selv få det afgørende ord. Mon dog ikke tiden er inde til, at boligministeren med roligt sind efter at have forhandlet tilbørligt med de interesserede parter kan stille det eneste rigtige forslag, det forslag, der fastslår for det første ét kreditlag, så man ikke skal rende fra Herodes til Pilatus selv i de mere beskedne lånesager, for det andet én landsdækkende kreditinstitution gerne med en flerhed af geografiske filialer, også således at der er en valgmulighed, og for det tredje ensartede vurderings- og låneudmålingsbetingelser.

Jeg synes, at forhandlingerne her har

givet udtryk for, at der egentlig er et flertal for disse synspunkter, og så synes jeg ikke, der er grund til at tøve. Hvad der er til gavn for befolkningen i dette spørgsmål, kan der ikke være tvivl om.

Sigsgaard: På en række punkter kan jeg tilslutte mig, hvad hr. Kampmann sagde, og også hvad hr. Ømann sagde, bl. a. om enhedsprioritering, men det skal jeg ikke stå her og gentage. Heller ikke i øvrigt skal jeg gå i detaljer, for jeg har jo tidligere redegjort for VS' uenighed i de grundprincipper, hvorefter kreditten fordeles i dag.

Vi mener ikke, at et hvilket som helst byggeprojekt skal kunne belaste kreditmarkedet. Vi mener, at der kan skelnes mellem mere og mindre nyttige investeringer, og vi mener, der bør skelnes; bl. a. gennem kreditgivningen kan investeringerne dirigeres til en vis grad, så vi ikke får landet slet så fyldt med forskellige ting, som vi ikke har brug for, bl. a. benzinstationer, mens der ikke er penge til sanering og til plejehjem. Så kunne man også dirigere aktiviteten til de landsdele, hvor der er behov for den, og der kunne komme lidt mere realitet ind i al snakken om egnsudvikling. En sådan differentieret långivning er efter vor opfattelse det eneste forsvarlige. Vi ved godt, at regeringen ikke vil det, og alene derfor kan vi ikke stemme for lovforslaget. Skulle der differentieres, kunne man selvfølgelig heller ikke have, at tilfældige privatpersoner sad og dirigerede kreditinstitutterne, sådan som de gør det i dag.

Regeringen vil lette presset på kreditmarkedet ved at forkorte lånenes løbetid og nedsætte deres størrelse i forhold til ejendomsværdierne, og på visse punkter kan lovforslaget vel være fornuftigt, men endnu klogere havde det været at lette presset ved at skære mindre nyttige investeringer væk eller udsætte dem. Jeg tror i modsætning til mange andre ikke, at det store problem i dag er, at opsparingen er så frygtelig lille — den er jo større, end den nogen sinde før har været — men derimod at investeringerne på visse områder er for rigelige og er forkerte. Hvad særlig finansieringen af boligbyggeriet angår, tror jeg, vi skal helt væk fra den traditionelle finansiering. Det er jo meningsløst, at huslejen i et byggeri prioriteret i én måned kan være 100 kr. højere end i et

[Sigsgaard.]

tilsvarende byggeri bygget et par måneder før. Det er der ingen der kan se noget som helst fornuftigt i, men så håbløst er systemet jo faktisk i dag, og det vil det også være, efter at regeringens lovforslag eventuelt er vedtaget.

Efter lovforslaget vil det i øvrigt i endnu højere grad blive de velbeslåede, der får monopol på at skaffe sig parcelhus i hvert fald i hovedstadsområdet, og det vil stadig væk være sådan, at jo mere velbeslåede folk er, jo billigere vil de bo. Men lovforslaget forstærker tendensen til det, jeg kunne kalde en bolig-mæssig inddeling efter klasse-principper, og det er nok ikke så forfærdelig heldigt og i hvert fald ikke acceptabelt for mig.

Hvad hele finansierings- og parcelhus-spørgsmålet angår, skal jeg ved en senere lejlighed vende tilbage til, hvilke alternative løsninger der burde foretrækkes for det nuværende helt urimelige system.

En enkelt detalje synes jeg lige jeg må nævne. Efter lovforslaget kan der fortsat ydes lån endda op til 80 pct. til privat udlejningsbyggeri. Jeg synes altså, det er helt forkasteligt, specielt i en tid med stigende finansieringsvanskeligheder og store finansieringsvanskeligheder, at folk skal have støtte til at tjene på befolkningens forsyning med ordentlige boliger, og at lovgivningen skal gøre det muligt, at private også skal kunne leve af at leje boliger ud til andre i det nye byggeri, og jeg forbeholder mig at fremsætte ændringsforslag til bestemmelsen om privat udlejningsbyggeri, hvis lovforslaget her når frem til anden behandling, hvad det jo nok gør, desværre.

Lad mig til allersidst understrege den detalje, at mens regeringen taler meget og smukt om rationalisering, så forsømmer den med sit lovforslag her en sådan grundig rationalisering. Det er jo desværre noget, man har måttet konstatere flere gange, at regeringen taler meget om rationalisering, men når chancen helt oplagt byder sig til, vover man ikke at gribe den, fordi nogle veletablerede interesser skal varetages. Ministeren nævner oven i købet i bemærkningerne til lovforslaget, at lovforslagets gennemførelse vil medføre en varig, betydelig stigning i administrationsudgifterne, som jo i forvejen er alt for høje, og når ministeren

trøster sig med, at det jo ikke er staten, der skal betale, men kreditinstitutterne, vil jeg lige sige til ministeren, at vi ved jo godt, hvem det er, der i sidste ende kommer til at betale de forøgede administrationsudgifter.

Lad mig så bare nævne, at der næppe er noget andet område, hvor så mange så ivrigt gnaver gode og for låntagerne ganske dyre ben. Det synes jeg ministeren tager alt for forsigtigt på i lovforslaget og i bemærkningerne til lovforslaget. På det punkt skulle man måske kunne nå lidt videre i udvalget; en enkelt af ordførerne har i hvert fald gjort bemærkninger om det.

Jeg er altså enig med hr. Kampmann i, at der er brug for en grundig udvalgsbehandling, selv om jeg må indrømme, at dens resultat skal være meget epokegørende, hvis VS skal kunne stemme for lovforslaget.

Hanne Reintoft: Jeg vil tillade mig at se på dette lovforslag i et lidt videre perspektiv og lidt mere principielt, også da vi ikke tog ordet, sidste gang der var noget sådant til behandling.

Som antydet under boligdebatten forleden finder vi på ingen måde, at lovforslaget her løser de problemer, der faktisk tårner sig op. Det er tidligere påpeget, at den foreslåede nedsættelse af lånegrænserne og forkortelse af afdragstiden vil medføre fordyrelse af nybyggeriet. Meningen med det fremgår indirekte af bemærkningerne til lovforslaget, hvor der med henvisning til Kurt Hansen-redegørelsen siges, at den udvikling på lånemarkedet, som redegørelsen tager sigte på at imødegå, kun delvis har sin årsag i selve byggeriet og byggefinansieringen. En del af årsagerne, siges der, ligger i almindelige samfundsøkonomiske forhold omkring forbrugeropsparing. Skal det siges på lidt mere almindeligt dansk, betyder det jo ganske enkelt, at de boligsøgende, der er henvist til nybyggeriet, nu skal undgælde for de elendige tilstande som inflation og vældigt betalingsunderskud over for udlandet, som samfundsøkonomien befunder sig i og har befundet sig i i en årrække.

Hvis man skal tage stilling til, om regeringens afhjælpningsforsøg er berettiget, er det nok klogt at se på, hvordan tilstandene er opstået. Regeringen foreslår jo faktisk gang på gang, at man blot fordyrer bolig-

[Hanne Reintoft.]

udgifterne og derved nedsætter bolig efterspørgslen, hvad der i anden omgang vil føre til en klækkelig indskrænkning af boligbyggeriet. Men hvad er årsagen eller hovedårsagen til, at Danmark igennem en lang årrække har ligget i spidsen for næsten alle andre europæiske lande med prisstigninger og underskud i det løbende betalingsforhold til omverdenen, og at ingen, heller ikke den nuværende regering, trods mange givne løfter om det kan komme ud af det? Jeg kender godt det borgerlig-socialdemokratiske svar, nemlig at lønmodtagerne igennem deres krav presser omkostningsniveauet i vejret og bidrager både til at skærpe prisstigningerne, til at forringe eksportmulighederne og til at forøge forbrugerspørgslen, der bidrager til at forcere importen.

Men den rigtige forklaring er jo, hvad jeg har understreget ved boligdebatten forleden, og som det i øvrigt er blevet understreget fra mit parti gennem mange år, en helt anden. Den kan findes i, at man aldrig fra ansvarlig politisk side har villet gøre noget for enten at hindre eller i hvert fald begrænse spekulation i grund- og ejendomsprisstigninger, og det vil man stadig ikke. Som følge heraf er der opstået enorme kapitalgevinster, der i vid udstrækning gøres likvide, og hermed skabes en betydelig efterspørgsel ud over den, der stammer fra den løbende produktion, med andre ord en efterspørgsel, der er uden forbindelse med produktions- og lønudviklingen. Man har kun tøvende villet erkende vor påvisning, men i det lange løb er det ikke til at komme uden om. I det såkaldte inflationsudvalgs betænkning påpeges også, at kapitalgevinsterne må betragtes som en væsentlig årsag til inflationen i landet. Udtalelsen er generel og holder sig fra enhver form for talmæssig dokumentation. Vi har fremsat en sådan talmæssig dokumentation, og senere har også det økonomiske råds formandskab for 3 år siden foretaget en grundig undersøgelse af, hvor store kapitalgevinsterne har været siden 1950, og undersøgelsen, der gik

til 1965, er nu fulgt op af Finanstidende på grundlag af den 14. almindelige ejendoms-vurdering.

Disse undersøgelser viser enorme reelle kapitalgevinster såvel pr. år som i alt. I løbet af perioden fra 1950 til 1969 har besidderne af fast ejendom ud over den formueforøgelse, der følger af den almindelige prisstigning i samfundet, som vi jo faktisk alle sammen lider under, opnået reelle kapitalgevinster til et samlet beløb af 60 milliarder kr., og dannelsen af reelle kapitalgevinster har været accelererende i periodens løb, således at tempoet i de 4 år fra 1965 til 1969 er nået op på 5 milliarder kr. pr. år.

Disse vældige reelle formueforøgelser, der ikke stammer fra nogen produktiv indsats, forbliver jo ikke infrosset i ejendommene. Alle ved, også ministeren, at man må regne med, at mindst en tredjedel frigøres ved belåning i hovedsagen over det almindelige kreditsystem og dermed bliver effektiv som købekraft i tilskud til den købekraft, produktionen skaber. Da der i forvejen ved fradrag af værdiforøgelsen som følge af den almindelige prisstigning er taget hensyn til inflationsvirkningen, udtrykker denne mer efterspørgsel stort set kapitalgevinsternes indflydelse på den løbende betalingsbalance over for udlandet.

Det er da også slående, og man skulle synes, det også måtte interessere finansministeren, at de ca. 6½ milliard kr., der har været i underskud på den løbende betalingsbalance i tiden mellem de to sidste ejendoms-vurderinger, svarer ganske nøje til den tredjedel af de samtidig opståede kapitalgevinster, som man kan regne med er gjort efterspørgselseffektive ved belåning.

Nu skulle man jo synes, hvis regeringen mente det alvorligt, hvad jeg ikke tror den gør, at det ville være nærliggende, at man søgte at bekæmpe den manglende betalingslignevægt i landets økonomi ved at fjerne årsagen til, at den eksisterer. Men regeringen følger med sit lovforslag her om en begrænsning af byggefinansieringen troligt den opfattelse, der har været praktiseret med lige

[Hanne Reintoff.]

ringe resultat i hele efterkrigsperioden, at byggesektoren skal holde for som begrænsningsobjekt, hver gang samfundskonomen er kommet ud i en uligevægtstilstand, som ikke længere kan opretholdes.

Følgerne af denne politik rammer ikke blot byggesektoren, men breder sig ud over hele samfundskonomen i form af en almindelig aktivitetsnedskæring, der betyder en alvorlig forringelse af levefoden for dem, som den går direkte ud over, og en almindelig sænkning af nationalproduktet i kraft af den ufuldstændige ressourceudnyttelse, som aktivitetsbegrænsningen er udtryk for. Det må selvfølgelig her tilføjes, at den tidligere regering bærer et tungt medansvar for, at samfundskonomen nu igen skal udsættes for en symptomkur, der intet hjælper på selve sygdommens årsager.

Af det socialdemokratiske efterkrigsprogram, der jo faktisk blev en utopi, men som man vel nok fik nogle til at tro på, fremgår det jo helt klart, at man var i stand til at finde og i hvert tilfælde på papiret opstille teoretiske ideer om, hvordan man kunne komme ud af situationen, hvordan staten kunne finde en farbar udvej bl. a. ved indførelse af fuld grundskyld, ved udstedelse af obligationer til skødehavere på beløb svarende til grundværdien osv. Men i stedet for at praktisere denne fremgangsmåde, der ville have hindret privatpersoner i at profitere på de samfundsmæssige værdistigninger, der opstod, har socialdemokratiet endog givet afkald på de spæde muligheder, som man havde i kraft af lovgivningen om grundstigningsskyld, til at inddrage en væsentlig del af fremtidige grundværdistigninger i statskassen, nemlig da man i 1965 kapitulerede over for grundejernes protester mod en højere grundværdibeskatning som følge af 13. almindelige vurdering.

Det er faktisk derfor nogle postgange for sent, når socialdemokratiet nu slår om sig med krav om ekspropriation af jord til byggeformål. Det er i hvert tilfælde for sent, hvis man skal afbøde de skader, der er sket, men mener man det alvorligt nu, er sent selvfølgelig bedre end aldrig, og der bliver vel også inden for alt for mange år lejlighed til at vise det.

Man skulle tro, at tanken kunne vinde tilslutning i det radikale venstre, hvor tanken

om samfundsmæssig eje af jorden faktisk først blomstrede frem, således at der teoretisk set, hvis det radikale venstre vil følge sin politik, skulle være flertal her i folketingsalen for ekspropriationsideen.

Med regeringsforslaget vil man vel nok i nogen grad kunne bremse prisstigningen på jord og muligvis også i det lange løb befordre en vis nedgang i renteniveauet, hvis Nationalbanken i øvrigt vil lade en sådan nedgang slå igennem — jeg ved ikke, om ministeren kan svare mig på det. Men det sker på bekostning af byggeriets omfang og forsinker derved forsyningen af boliger til dem, der lider under boligangelen.

De forkortede afdragstider og den strammere lånudmåling fører til højere boligudgifter både direkte og indirekte, fordi den strammere udmåling af kredit fra de kommercielle kreditinstitutter tvinger de bygherrer, der bliver tilbage, ud på det sorte eller grå kapitalmarked for at skaffe den kapital, der kommer til at restere i forhold til de gamle lånegrænser. Hvad vil ministeren gøre ved det?

Vil man løse problemet om boligforsyning til bunds, bliver der ingen anden udvej end at fremskaffe den fornødne byggejord ved ekspropriation og derefter stille den til disposition mod rimelige afgifter for byggeriet af nye boliger. Samtidig må der føres nøje kontrol med andre omkostningsselementer i byggeriet, for langtidrentens vedkommende ved, at der over de offentlige finanser stilles lånekapital til rådighed i fornødent omfang og til en rimelig rente. For at undgå, at der derigennem udløses ekstra pres på det øvrige lånemarked, må der indføres en almindelig investeringskontrol, som sikrer, at der ikke bruges kapital til unødvendige formål, og der må sættes snævre grænser for belåning af de kapitalgevinster, der stadig måtte kunne opstå, selv om prisstigningen for jord og kapital bliver modvirket.

Der er altså farbare veje, hvis regeringen vil bruge dem.

Boligministeren (Hastrup): Hvis jeg skal takke de ærede ordførere, skal det være for, at de dog trods alt alle anerkender, at vi her beskæftiger os med et område, hvor der er behov for en reform. At man så ikke er enig i lovforslagets måde at gribe tingene an på i alle enkeltheder, er en sag for sig, men det er

[Boligministeren.]

dog altid noget, at man kan konstatere, at i folketinget er der enighed om, at lovgivningen på dette område tiltrænger en fornyelse. Man kan vel i og for sig sige, at det havde været heldigt, om denne fornyelse allerede var kommet for adskillige år siden, inden obligationsmarkedet i den grad tog magten fra samfundet på det økonomiske område.

Hr. Kampmann mente, at udviklingen var løbet fra lovforslaget, for så vidt angår den periode, der er gået siden 9. december-lovforslagenes fremsættelse og frem til dato. Jeg synes måske, at man nærmere kan sige det på den måde, at 9. december-lovforslagene og senere også realkreditkommissionens betænkning har sat en udvikling i gang, som ikke er uden interesse, og som det er en fordel at man nu kan inddrage i folketingsudvalgets overvejelser.

Man kan selvfølgelig spørge, om den henvendelse, som realkreditinstitutterne rettede til boligministeriet og folketingsudvalget den 2. marts, ikke burde have givet anledning til, at lovforslaget var blevet ændret i forhold til realkreditkommissionens tanker om den strukturelle opbygning. Det anså jeg ikke for at være muligt, simpelt hen fordi den første henvendelse var en henvendelse alene fra de stående fællesudvalg, men ikke fra kreditinstitutterne som sådanne; den manglede de kompetente forsamlings tilslutning — og jeg kan i øvrigt gøre den tilføjelse, at først her forleden dag, nemlig dateret den 8. april, har ministeriet fået en skrivelse, som viser, at også de kompetente forsamlinger står bag den tanke, som er udtrykt i skrivelsen af 2. marts.

Hr. Kampmann spurgte, hvor meget det haster med at få dette lovforslag igennem, og kunne ønske sig noget bedre tid til overvejelserne. Han sagde også, selvfølgelig med rette, at det jo er spørgsmål, som vedrører store samfundsmæssige interesser. Jeg må svare på den måde, at gennemførelsen af de begrænsninger af lånegrænser og løbetider, som er nedfældet i lovforslagene af 9. december, efter regeringens opfattelse haster. Vi må finde, at det er mest rationelt, at man, samtidig med at man gennemfører disse foranstaltninger, også gennemfører sådanne nødvendige foranstaltninger, at realkreditinstitutterne kan indstille deres struktur på

det grundlag, som de nye lånegrænser og de nye løbetider forudsætter.

Jeg forstod, at både socialdemokratiet og SF går ind for tanken om en enhedsprioriteringsordning, og at man i og for sig kunne have ønsket sig, at der allerede i lovforslaget havde været bestemmelser, som fastslog, at det fremtidige system skulle være et enhedsprioriteringssystem. Når lovforslaget ikke rummer en sådan bestemmelse, skyldes det, som hr. Ømann ganske rigtigt nævnte, de historisk betingede hensyn, der er fremhævet i kommissionen. Hr. Ømann sagde, at det alene er spørgsmål om lokale interesser og personer, som her har gjort sig gældende. Jeg vil dertil sige, at det også er et spørgsmål om i så vid udstrækning som muligt at bygge det nye på de erfaringer, som er indhøstet før i tiden, og det kan tale for, at man ikke går alt for voldsomt og alt for hurtigt frem på dette område.

Det andet, som er fremhævet i kommissionen, er, at en sådan enhedsprioriteringsordning vil nødvendiggøre en væsentlig ændring i strukturen af byggeriets reallånefonde på grund af disses særlige tilknytning til banksystemet, og det anser jeg for at være et rigtigt synspunkt. Det vil bevirke, at i så fald må reallånefondene ombygges, og det kan man efter min bedømmelse ikke gøre fra den ene dag til den anden; det vil under alle omstændigheder kræve nogen tid at gøre det.

Jeg vil også gerne, når spørgsmålet om enhedsprioritering kontra en tolagsordning nævnes, sige, at man da må anerkende, at den ordning, som lovforslaget bygger på, vil medføre en ikke uvæsentlig forenkling ved fusionerne af såvel nuværende førstelags- som nuværende andetlagsinstitutter og udstedelsen af fælles obligationer, og jeg vil fremhæve, at lovforslaget, som det er formuleret, ikke udelukker en senere overgang til enhedsprioritering.

Hertil kommer imidlertid en betragtning, som jeg gerne vil gøre gældende, nemlig at et system baseret på almindelig og særlig realkredit åbner mulighed for en struktur, som ud fra mange synspunkter kan være særdeles hensigtsmæssig. Dette system forudsætter, at hvad der kan opnås i lån ud over en vis grænse, kræver en særlig begrundelse, afvejet dels naturligvis ud fra sikkerhedsmæssige

[Boligministeren.]

hensyn, dels ud fra samfundsbetonede hensyn. På det lange sigt giver dette, så vidt jeg kan skønne, en mulighed for en styring af kreditten — også ud fra samfundsmæssige betragtninger — som man ikke har under det bestående system. Almindelig realkredit skulle stå åben for alle låneobjekter og administreres af ensartede institutter, mens særlig realkredit kun skulle gælde specielle områder og administreres af institutter med hver sit særlige område.

Må jeg sige om den henvendelse, der er kommet fra realkreditinstitutterne, som jeg allerede har omtalt, og som har været draget stærkt ind i debatten, at den bygger på den forudsætning, at grænserne for førsteprioritetslån og dermed for førsteprioritetsinstitutternes virksomhed og grænserne for den almindelige realkredit fremover bliver sammenfaldende. Det vil efter mit skøn kunne give en forenkling af strukturen såvel i forhold til den nuværende opbygning som i forhold til det resultat, som man nåede frem til i realkreditkommissionens betænkning, og som er indgået i de overvejelser, der ligger til grund for lovforslagets bemærkninger.

Spørgsmålet er så — og det er noget, som regeringen må tillægge afgørende vægt — om en sådan sammenkobling af institutionernes udlånsområder og lånegrænser giver den samme stramning af udlånsvirksomheden, som lovforslagene vil give — jeg tænker hermed på 9. december-forslagenes bestemmelser, som jo er gentaget i dette lovforslag. Derom vil jeg gerne sige, at for regeringen er det afgørende, at denne stramning fastholdes under hensyntagen til den almindelige økonomiske situation; men hvis der, som realkreditinstitutterne ønsker, kan findes en ordning, som muliggør, at almindelig realkredit og førsteprioritet bliver sammenfaldende, uden at dette berører den samlede nødvendige stramning af obligationsmarkedet, så tror jeg, at regeringspartierne og regeringen — og jeg kunne i og for sig også godt tænke mig folketingsudvalget som sådant — efter nærmere overvejelse ville være positivt indstillet over for at overveje en sådan tanke.

Jeg vil dog gerne gøre den tilføjelse, at hvis man skal vælge en sådan ordning, må det for det første være en forudsætning, at

det bliver en virkelig rationel ordning, d.v.s. at den medfører omfattende fusioner både i første og andet lag, og dernæst en betingelse, at en sådan ordning ikke hindrer en senere overgang til en enhedsprioriteringsordning, hvis dette skulle vise sig rigtigere, når der er gået et stykke tid og man har mere erfaring.

Hr. Kampmann beskæftigede sig også med ledelsesforholdene. Lovforslaget åbner mulighed for, at både låntagere og långivere repræsenteres; lovforslaget er i sig selv et udtryk for en samfundsmæssig kontrol, og det åbner altså også mulighed for et offentligt tilsyn. Hr. Ømann var inde på, at selve opdelingen i almindelig og særlig realkredit nødvendiggør en større kontrol, end man hidtil har haft. Jeg er meget rede til at drøfte spørgsmålet om de ansattes deltagelse, men det kan vel næppe være sådan, at ansatte kan være repræsenteret i et instituts bestyrelse. Hvis vi imidlertid på dette punkt også kan gøre et skridt frem i retning af at tilvejebringe større demokrati på arbejdsmarkedet og der er rimelige tanker herom, så lad os drøfte dem i udvalget.

Hr. Kampmann stillede nogle enkelte mindre spørgsmål. Han var betænkelig ved, at tilsynsvirksomheden finansieres af institutterne. Også dette spørgsmål kan vi naturligvis overveje i udvalget, men jeg vil dog gerne her pege på, at sparekassetilsynet og banktilsynet ifølge oplysninger, jeg har sat mig i besiddelse af, finansieres af bankerne og sparekasserne, og at vi også på andre områder har tilsynsmyndigheder, der finansieres af dem, tilsynet omfatter, uden at dette af den grund bringer det offentlige i et afhængighedsforhold.

Hr. Kampmann ville også se på spørgsmålet om afviklingsperioden for dobbeltstillingerne og mente, at man ved at foreslå 15 år var lidt large. Det er klart, at også dette spørgsmål kan indgå i overvejelserne, når vi kommer til udvalgsbehandlingen.

Jeg har allerede med det, jeg har sagt, tror jeg, beskæftiget mig med hovedparten af det, der er fremhævet af de andre ærede ordførere om lovforslaget som sådant. Jeg vil gerne sige til fru Grethe Philip, at også jeg er interesseret i tanken om indekslån, men at heller ikke jeg nærer alt for store illusioner om deres muligheder — i hvert fald ikke som noget, der kan være en slags

[Boligministeren.]

columbusæg i selve bolig- og finansieringsproblematikken. Men lovforslaget åbner altså mulighed for, at der kan udstedes sådanne lån, og disse muligheder bør man naturligvis forsøge, således at vi nu kan få det praktiske erfaringsgrundlag, som vi savner efter alle de mange års mere teoretisk betonedede diskussion om indekslånene og deres muligheder.

Hr. Ømann beskæftigede sig i hovedsagen med selve strukturspørgsmålet, og dertil vil jeg sige, at hvis man ender i den tanke, at man skal bygge på et system med sammenfald mellem første lag og almindelig realkredit og andet lag og særlig realkredit som et første trin, vil det, så vidt jeg kan skønne, ikke på lang sigt behøve at betyde, at man dermed har afskåret sig fra muligheden for at gå over til en enhedsprioritering. Det er i hvert fald bestemt ikke min tanke, at det skal være tilfældet, hvis vi vælger den fremgangsmåde. Man opnår rationalisering ad to veje. Men der er også andre hensyn at tage, bl. a. fordi særlig realkredit, som ordet siger, er lån til særlige formål og kræver særlig kundskab hos dem, der skal give lånene.

Ja, det tror jeg stort set er, hvad jeg har at gøre af bemærkninger. Jeg håber, at folketingsudvalget trods hr. Kampmanns betænkeligheder, fordi der kun er så kort tid til rådighed, vil gå aktivt og energisk ind i arbejdet med behandlingen af lovforslagene; lovforslaget om lånegrænserne har jo allerede ligget i folketinget et stykke tid. Jeg kan i hvert fald sige, at ministeriet for sit vedkommende naturligvis på enhver måde vil være til rådighed i den udstrækning, som folketingsudvalget måtte ønske.

Kampmann: Jeg synes nok, der er grund til lidt større optimisme, efter at vi nu har hørt boligministerens svar her ved første behandling, end efter kun at have set forslaget og bemærkningerne til det.

De to argumenter, som boligministeren anvendte i forbindelse med enhedsprioriteringen, føler jeg ikke er særlig tungtvejende. Det første argument forstod jeg nærmest var et tidsmæssigt: at det krævede tid at skifte til en enhedsprioritering. Jeg går ud fra, at man ved begrebet tid i denne forbindelse ikke sigtede til tid i udvalget, for vi må have

fornøden tid i udvalget til, at vi kan gøre os vore overvejelser. Tanken har nok snarere været, at det krævede tid for de pågældende institutter at skifte til en enhedsprioritering. Men der skulle, så vidt jeg kan se, ikke være noget i vejen for, at vi i folketinget tilkendegav vor politiske opfattelse af enhedsprioriteringen, men satte en noget senere ikrafttrædelsesdato; så kunne man da bruge den periode, man herved fik, til at indrette sig i overensstemmelse med de politiske ønsker.

Det væsentligste var i og for sig, at jeg nærmest fornemmede boligministerens argument mod enhedsprioriteringen i ønsket om at dele kreditten i en almen og en særlig kredit. Det er jo bekendt, at vi har stillet det spørgsmål i folketingets realkreditudvalg, om etablering af et enhedskreditsystem ville forhindre en sådan opdeling, og vi har fået det ganske klare svar, at det ikke vil forhindre etableringen af et enhedsprioritetssystem, at man etablerer en almen og en særlig kredit. Det argument føler jeg derfor har meget lidt vægt.

Derimod synes jeg, der er grund til at glæde sig over den klare tilkendegivelse fra boligministeren af, at man vil benytte den særlige kreditgivning til en styring og, må jeg forstå, en styring ud fra samfundsmæssige synspunkter, og jeg vil da gerne bede boligministeren om til et kommende samråd i udvalget at overveje, hvorledes denne styringsmekanisme nærmere skal etableres; det er jo noget, der interesserer socialdemokraterne overmåde. Vi er overmåde villige til at diskutere styringsmekanismer og håber, at det med baggrund i de ord, der nu faldt fra boligministeren, skulle være muligt at finde en rimelig ordening heraf.

Hermed sluttede forhandlingen.

Lovforslagets overgang til anden behandling vedtoges uden afstemning.

Formanden: Efter de faldne udtalelser foreslår jeg, at lovforslaget henvises til udvalget angående forslag til lov om ændring af ligningsloven. (Ændringer vedrørende bolig i egen ejendom) m. fl. lovforslag. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den sidste sag på dagsordenen var:

Valg af 17 medlemmer til et udvalg til at overveje, hvorvidt der i forbindelse med efterretningstjenestens virksomhed måtte være grundlag for at rejse rigsretssag mod nogen tidligere eller nuværende ministre.

Valgt blev: *Poul Schlüter, Hanne Budtz, Jørgen Jensen, Langkilde, Ib Thyregod, Henry Christensen, From, Svend Haugaard, Bernhard Baunsgaard, Nordqvist, Kjeld Olesen, Camre, Lysholt Hansen, Frode Jakobsen, Helge Nielsen, Gert Petersen og Poul Dam.*

Formanden: Der er ikke mere på dagsordenen.

Medlem af folketinget Hanne Budtz har meddelt mig, at hun ønsker til ministeren for kulturelle anliggender at stille følgende spørgsmål:

„Anser ministeren den udgave af „Hov-Hov“, der er produceret af — og af Danmarks Radio sendes til Montreuxfestivalen — og som blev vist i dansk TV lørdag den 28. marts, som et udtryk for dansk kultur?“

Spørgsmålet vil blive optaget på dagsordenen for tingets spørgetid onsdag den 22. april 1970.

Folketingets næste møde afholdes i morgen, onsdag den 15. april, kl. 13 med følgende dagsorden:

1) *Spørgsmål til ministrene.*

2) *Anden behandling af:*

Forslag til lov om erstatning for tab som følge af ringbakteriose i kartofler.

3) *Anden behandling af:*

Forslag til lov om ændring af lov om menighedsråd.

4) *Første behandling af:*

Forslag til folketingsbeslutning om ophævelse af bekendtgørelse om ændring af bekendtgørelse om indførsel af husdyr og rå produkter af disse m. m. [af Aksel Larsen].

5) *Første behandling af:*

Forslag til lov om ophævelse af lov om arbejdsretten [af Hanne Reintoft].

6) *Første behandling af:*

Forslag til folketingsbeslutning om forberedelse af en revision af lov om mæglings i arbejdsstridigheder [af Erling Dinesen m. fl.].

Mødet hævet kl. 16.32.

81. møde.

Onsdag den 15. april kl. 13.

Den første sag på dagsordenen var:

Spørgsmål til ministrene.

Af *Bundvad* til socialministeren:

„Vil ministeren nærmere begrunde, hvorfor Pensionisternes Kontaktudvalg og Ældre Klubbernes Samvirke ikke er blevet repræsenteret i det af ministeren nedsatte udvalg om omsorg for ældre og pensionister?“

Bundvad: Socialministeren har nedsat et udvalg om omsorg for ældre og pensionister. Udvalget skal undersøge mulighederne for at forbedre og lette overgangen til pensionistalderen samt problemer i forbindelse med invaliders og ældres tilværelse.

I udvalgets kommissorium er nævnt nogle forhold, som ministeren ønsker nærmere undersøgt. Jeg vil gerne sige, at udvalgets nedsættelse i sig selv er rosværdig, fordi der på dette område stadig vil melde sig nye opgaver til løsning, og det er kun godt, at problemerne kulegraves med henblik på revision af omsorgsloven.

Derimod synes jeg ikke, at ministeren har været lige så heldig i sammensætningen